

Problems of family adaptation to care of a child with disabilities

The article deals with the problems of family adaptation to raising a child with special needs. The psychological peculiarities of a family with a disabled child, socio-psychological factors that contribute to the process of disadaptation of parents with regard to the education of a disabled child are substantiated. The dependence of the psychological health of the child with special needs on the psychological climate in the family has been traced.

Key words: *disability, disabled child, adaptation, family, medical pathology, mental trauma.*

УДК 159.923

Дацьків С. І.

група 4341, Національний університет кораблебудування імені адмірала
Макарова, datskivsveta@gmail.com

Матвієнко Л. В.

канд. іст. наук, доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін,
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова,
matvienko_luymila@meta.ua

ВЗАЄМОВПЛИВ СІМ'Ї ТА ШКОЛИ У ФОРМУВАННІ ОСОБИСТОСТІ

У статті порушується тема впливу сім'ї та школи на формування особистості. Досліджуються методи виховання дітей в сім'ї та школі.

Ключові слова: *особистість, сім'я, школа, батьки, вчитель.*

Людина не народжується особистістю, не отримує біологічних гарантій особистісного вдосконалення, а стає нею в процесі соціалізації. На формування особистості суттєвий вплив здійснюють сім'я та школа. Взаємовплив таких важливих сфер життя набуває все більшої актуальності у сучасному світі. Обидві сторони висувують свої умови, але успішне виховання можливе тільки за умови їх співпраці.

Метою дослідження є виявлення особливостей взаємовпливу сім'ї та школи у формуванні особистості. Аналіз проблем та помилок у становленні особистості та шляхи їх вирішення.

За твердженням О. М. Леонт'єва, особистістю не народжуються, а стають. Особистість – цілісна сукупність соціальних властивостей людини, що формується та видозмінюється протягом усього життя людини у результаті складної взаємодії внутрішніх та зовнішніх чинників її розвитку та активної взаємодії з соціальним середовищем. У широкому, традиційному сенсі, особистість – це індивід як суб'єкт соціальних відносин і свідомої діяльності. Згідно з твердженням О. М. Леонт'єва, особистість – «якісно нове утворення»

суспільства. Вона формується завдяки соціалізації у суспільстві [4]. Найбільш активними інститутами у становленні особистості є сім'я та школа. Для формування співробітництва між дорослими та дітьми в загальноосвітньому закладі важливо представляти колектив як єдине ціле, як велику родину, де організована спільна діяльність вчителів, дітей і батьків.

У кожній сім'ї об'єктивно складається певна тактика виховання. Найбільш розповсюдженими є: авторитетний, авторитарний, ліберальний, індиферентний.

1. Авторитетний стиль. Батьки для дитини являються авторитетом, вони встановлюють для своєї дитини норми та правила з урахуванням потреб та інтересів. Одна з головних рис такої сім'ї – «гнучкість»: батьки змінюють систему правил і норм в залежності від віку дитини. Рівень контролю з боку дорослих високий, фізична та вербальна агресія відсутні.

2. Авторитарний стиль. У такому стилі батьки встановлюють жорсткі правила для дитини та здійснюють надмірний контроль. Дитина, у такій сім'ї, не має права прийняття самостійних рішень і змушена погоджуватись з дорослими.

3. Ліберальний стиль. Цей стиль наближений до анархії. Дитина зростає в атмосфері повної всюдозволеності. Батьки довіряють дитині, сприймають його емоції, уподобання, знімаючи з себе відповідальність за результат виховання.

4. Індиферентний стиль. Батьки емоційно байдужі до дитини, не помічають його інтересів і не займаються ним, при цьому вони дуже прискіпливі – вимагають дотримуватися порядку і підкорятися вимогам.

У сім'ї з авторитетним стилем виховання дитина буде відрізнятися високою самооцінкою, цілеспрямованістю, силою волі та відповідальністю. Такі діти готові до виконання соціальних норм, мають високий рівень самоконтролю та саморегуляції, відповідно, ризик виникнення девіантної поведінки у таких сім'ях досить низький. Внаслідок виховання в авторитарному стилі дитина виростає пасивною, вона завжди буде орієнтуватися на авторитетних особистостей, не проявляючи власної ініціативи. У сім'ях, з таким стилем виховання, будь-які лідерські прояви пригнічуються. Тому діти потрапляють у групу ризику з наявністю залежної поведінки. При ліберальному стилі виховання рівень контролю у батьків низький, вони не здатні організувати поведінку дитини. Діти виростають тривожними, нервовими, оскільки у них немає чітких правил і норм. Вони найчастіше схильні до агресивності та імпульсивності. Проблеми в дитячому садку та школі часто виникають через необхідність дотримання правил. У цих дітей висока ймовірність потрапити під вплив асоціальних груп. Індиферентний стиль найбільш несприятливий метод виховання, у якому відсутні сприймання почуттів, емоцій дитини та контроль поведінки. Дитина в такій сім'ї може бути агресивною та імпульсивною або тривожною та невпевненою в собі.

Методи сімейного виховання залишають за собою яскравий відбиток у формуванні особистості. Дуже часто сімейні стосунки являються взірцем

наслідування для дитини. Розвиток його особистості багато в чому залежить від того, як батьки сприймають дитину та як поведуться з нею.

Дуже важливу роль у вихованні особистості відіграє школа. Вона для дитини стає «другим домом», а вчителі – основними наставниками. Існує чимало методів виховання у школах. На думку Л. Ф. Спірина і Н. Є. Щуркової, для практичної роботи вчителя найзручнішою є така класифікація методів виховання [2]:

1. Методи, за допомогою яких формуються погляди вихованців. Повідомлення інформації здійснюється у формі розповіді, пояснення, бесіди, лекції, навчання, інструктажу, доведення, заклику та ін.

2. Методи вправ, де організовується діяльність вихованців і стимулюються їх позитивні мотиви. Завдання, пов'язані з індивідуальною і груповою діяльністю, у вигляді доручень, вимог, змагань, вправ.

3. Методи оцінки й самооцінки, завдяки яким надається допомога учням у саморегуляції їхньої поведінки, у саморефлексії та самовихованні. Різноманітні види заохочень, зауважень, покарань, ситуацій контролю і самоконтролю, ситуації довіри, критики й самокритики.

За участі першої групи методів інформаційного впливу педагога вирішують головне завдання: сформувати погляди на те, «що таке добре, а що погано», що допустиме і недопустиме. Друга група методів допомагає сформувати в учнів відчуття відповідальності, вміння працювати в командній роботі та індивідуально. Третя група методів сприяє стимулюванню самооцінки учня, він навчиться оцінювати та аналізувати власну поведінку та вчинки.

У вихованні особистості вчителі та батьки нерідко допускаються помилок. Найпоширеніші з них: примус, виклик сорому, покарання, погрози та критика. Жоден з них не гарантує позитивного результату, а навпаки – шкодить дитині. Постійне життя під примусом – вірний шлях до остаточної втрати індивідуальності та здатності самостійно приймати рішення. Покарання застосовується, як правило, з метою запобігання повторення незадовільної поведінки надалі. Однак, часто за ним ховається прояв дорослої безпорадності, розчарування і злості. Несправедливе покарання породжує у дитини лише образ та обурення. Дитина, до якої застосовують погрози, позбавляється відчуття власної цінності. У результаті вона вчиться знецінювати себе та оточення. Багато батьків та вчителів вважають, що критика допомагає дітям ставати кращими. Але страх отримання поганої оцінки або поганого результату робить її напруженою та залежною. У деяких випадках, втомлюючись чинити опір критиці, учень вирішує стати остаточним поганим «двієчником, хуліганом». Звичайно, критика має бути у вихованні, але разом з тим, не слід забувати хвалити та підтримувати дитину.

Людина в її конкретному прояві є оригінальна і неповторна істота. Дитина не може формуватися і виховуватися як особистість в ізоляції від суспільства, поза системою суспільних відносин і колективу. Сім'я – природний і найбільш стійкий елемент людського суспільства. Саме в сім'ї беруть початок світогляд,

морально-естетичні ідеали та смаки, норми поведінки, трудові навички та ціннісні орієнтації. Професійне призначення педагога полягає в тому, щоб організувати процес формування особистості, взаємодію зі світом на рівні сучасних досягнень культури, щоб у ході взаємодії відбувався максимальний розвиток особистості.

Список використаних джерел

1. Земска М. В. Семья и личность. Минск, 2009. 133 с.
2. Зайченко І. В. Класифікація методів виховання. *Зайченко І. В. Педагогіка: підручник*. Київ: Ліра-К, 2016. Тема 20. Загальні методи і засоби виховання. С. 362–364. URL: https://pidruchniki.com/13291208/pedagogika/klasifikatsiya_metodiv_vihovannya (дата звернення: 01.10.2019).
3. Пугачов А. С. Вплив сім'ї на особистість. *Молодий вчений*. 2012. № 7. С. 310–313.
4. Головин С. Ю. Словарь психолога-практика. Минск: Харвест, 2001. 976 с.

Mutual influence of family and school in the formation of personality

The article deals with the influence of family and school on the formation of personality. Methods of education of children in a family and school are investigated.

Key words: *personality, family, school, parents, teacher.*